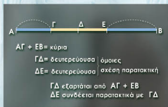

ΗΛΙΑ ΡΕΤΣΟΥ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΕΣ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΕΣ ΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Η Διακοπή των Προτάσεων Σχεδιαγραμματικά

Β' ΕΚΔΟΣΗ ΒΕΛΤΙΩΜΕΝΗ

Κάθε γνήσιο αντίτυπο υπογράφεται από το συγγραφέα

ISBN 960-431-316-9

© Copyright, Ηλίας Ρέτσος, Εκδόσεις Ζήτη, Πύργος νομού Ηλείας, Φεβρουάριος 1995,
Β' έκδοση: Μάιος 2001

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας καθώς και η οπτική γωνία των γραφικών παραστάσεων που παρουσιάζεται πρώτη φορά στη βιβλιογραφία, προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού νόμου (Ν.2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας.

Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Φωτοστοιχειοθεσία
Εκτύπωση

Π. ΖΗΤΗ & ΣΙΑ ΟΕ

18ο χλμ Θεσ/νίκης-Περαίας

Τ.Θ. 171 • Νέοι Επιβάτες Θεσσαλονίκης • Τ.Κ. 570 19

Τηλ.: 0392-72.222 (3 γραμ.) - Fax: 0392-72.229

e-mail: info@ziti.gr

Βιβλιοπωλείο

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΗ

Αρμενοπούλου 27 • 546 35 Θεσσαλονίκη

Τηλ. (031) 203.720, Fax 211.305

e-mail: sales@ziti.gr

www.ziti.gr

Αφιερώνεται
στο δάσκαλό μου *Σάββα Απέργη*, φιλόλογο

ως ένδειξη τιμής και σεβασμού

*"Τώρα όμως θα πω το μάθημά μου
αν καταφέρω να το θυμηθώ"*

Σαμουέλ Μπέκετ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σκοπός των "Πρωτότυπων Συντακτικών Σημάνσεων" είναι να ενεργοποιήσουν τη σκέψη του μαθητή, να τον προτρέψουν στην έρευνα της αλήθειας, να μη δέχεται απαντήσεις χωρίς προσωπική αναζήτηση.

Άλλωστε, η άκριτη αποδοχή απόψεων έχει ως απόληξη την απονέκρωση της σκέψης.

Η μερικότητα του εγχειριδίου αυτού οφείλεται στο γεγονός ότι θελήσαμε να "σημάνουμε" κάποια σημεία και να προβούμε σε ομαδοποιήσεις δύσκολων περιπτώσεων π.χ. "Διερεύνηση προσωπικής-απόρροιας σύνταξης". Σ' αυτές ακριβώς τις ομαδοποιήσεις θα βρει μαθητής ή ο καθηγητής τον τρόπο σκέψης με τον οποίο φθάνουμε στη σωστή απάντηση. Εξηγούμε τη συλλογιστική μας, η οποία στηρίζεται στην ελληνική και ξένη βιβλιογραφία. *Αίσθηση μας προκαλέσε το γεγονός ότι ένα καιρίο κεφάλαιο στη σύνταξη, η λογική της διακοπής των προτάσεων, έχει παραμεληθεί. Η νοοτροπία εκείνη, το να χωρίζει κανείς τις προτάσεις, χωρίς να λαμβάνει υπόψη του τους κανόνες οι οποίοι έχουν μαθηματική ακρίβεια καταρροακώνεται εμφαντικά σ' αυτή την εργασία.*

Οι γραφικές παραστάσεις προσδίδουν απλότητα σ' αυτούς τους κανόνες, χωρίς να εξοβελίζεται η ακρίβεια που χαρακτηρίζει τον επιστημονικό λόγο. Άλλωστε, είναι ένα ζωτικότατο κεφάλαιο γιατί συντελεί αποφασιστικά στον ορθό χωρισμό των προτάσεων, πρόβλημα το οποίο τίγεται κατά κόρον στις πανελλήνιες.

Πιστεύουμε ότι το εγχειρίδιο αυτό θα αποτελέσει πολύτιμο συμβοηθό στην επίπονη προσπάθεια των μαθητών, αλλά και όσων ασχολούνται με τ' αρχαία ελληνικά.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω το συνάδελφο κ. Νίκο Αβραμόπουλο που διέτρεξε φιλόπονα το κείμενο και επισήμανε τις κατά περίπτωση αβλεψίες.

Πύργος, Φεβρουάριος 1995

Ηλίας Ρέτσος

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Β' έκδοσης

Η δεύτερη έκδοση είναι βελτιωμένη, περιέχει διορθώσεις τυπογραφικών λαθών γι' αυτό και θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Νίκο Αβραμόπουλο.

Πύργος, Μάιος 2001

Ηλίας Ρέτσος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Υποκείμενο.....	11
Παράθεση	13
Προεξαγγελτική παράθεση	14
Σχήμα παράθεσης ή Επιμεριστική παράθεση.....	14
Διευκρινίσεις στην επιμεριστική παράθεση	15
Επεξήγηση	16
Διάκριση άμεσου και έμμεσου αντικειμένου.....	17
Μετατροπή.....	17
Συνδεδεικμένα ρήματα	18
Παθητικά ρήματα ως συνδεδεικμένα.....	18
Σύνταξη ρημάτων με δοτική	19
Σύνταξη ρημάτων	21
Διπλή Αιτιατική.....	21
Σύστοιχο αντικείμενο.....	22
Συνώνυμο	24
Θέση του άρθρου	25
Έναρθροι επιθετικοί προσδιορισμοί.....	26
Χωρίς το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό	26
Δοτικοφανή επιρρήματα του τρόπου.....	27
Γενική + προθετικά επιρ. → Γενική της «αφετηρίας ή του χωρισμού».....	27
Σύγκριση.....	28
Αιρετική σύνταξη στα αντικείμενα	29
Διερεύνηση για το ποιο είναι το υποκείμενο του απαρεμφάτου στη συγκε- κρμένη δομική εμφάνιση.....	29
Αιτιατικές απόλυτοι.....	30
Ταυτοσήμαντες αιτιατικές απόλυτοι.....	30
Δοτική προσωπική	33
Διαφοροποίηση χρήσης Δοτικής Προσωπικής (λογικό υποκείμενο) και Αι- τιατικής.....	35
Τρόπος νοηματικής ανίχνευσης απαρεμφάτου της αναφοράς ή του κατά τι.....	35
Τρόπος εύρεσης υποκειμένου του απαρεμφάτου όταν είναι αντικείμενο με- τοχής.....	37
Αναμενόμενη δράση: έμελλον + απαρέμφατο	37
Διαφοροποίηση υποτακτικών στοιχείων στις παραχωρητικές προτάσεις.....	38
Εκφορά ευχής	39
Παράλλαξη	39
Τρόπος συντακτικής εκφοράς του «δυνατόν γενέσθαι».....	40
Το "καί" συνδέει μόνο όμοιους όρους;.....	40
Το "άν" και βοηθητικά κριτήρια για τη διάκριση των προτάσεων.....	41

Πλεονασμός στις αρνήσεις.....	42
Πότε η μια άρνηση αναιρεί την άλλη;.....	42
Διάκριση δευτερευουσών προτάσεων	43
Η γραμμική διάταξη "στερείται νοήματος" ως προς την αλληλε- ξάρτηση των απαρεμφάτων.....	44
Διαφορά "ότι" και "ώς" στις ειδικές προτάσεις.....	45
Πώς δικαιολογούμε τον τρόπο εκφοράς δευτερευουσών προτά- σεων.....	46
Εναλλαγή εγκλίσεων.....	46
Δικαιολόγηση εκφοράς.....	47
Τι παρατηρείται στην εναλλαγή των εγκλίσεων.....	47
Τρόπος λογικού αποκλεισμού σε δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται "ομοιότροπα"	49
Διερεύνηση προσωπικής ή απρόσωπης σύνταξης	53
Έναρθρο και άναρθρο απαρέμφατο σε μια πρόταση.....	54
Ταυτόχρονα προσωπική και απρόσωπη σύνταξη.....	54
Μορφική ταύτιση.....	56
Μετάπτωση από απρόσωπη σύνταξη σε προσωπική (ή απαρέμφατο της αναφοράς).....	57
Κατηγορηματική μετοχή - Υποκείμενο Απρόσωπης έκφρασης - Ανακολου- θία.....	57
Παρέκκλιση απροσώπου συντάξεως - Σύστοιχη σύνταξη του υπο- κειμένου	58
Ιδιαιτερότητες σε συνεκφορές	60
Ρηματικά επίθετα σε -τεος -τεα -τεον	61
Ανάλυση των εις -τεον ρηματικών επιθέτων.....	62
Αιτιολογική μετοχή	68
1. Υποκειμενική αιτιολογία (δοξασία του υποκειμένου).....	68
2. Αντικειμενική αιτιολογία (με έμφαση).....	68
3. Ψευδή αιτιολογία (ή υποθετική αιτιολογία).....	68
Διευκρινήσεις στην αιτιολογική μετοχή	69
Διερεύνηση Τελικής - Αιτιολογικής "μετοχής" - Υποκειμενικής αιτιολογίας.....	70
Ονομαστική απόλυτος (ανακόλουθο σχήμα).....	71
Διερεύνηση → αν έχουμε απόλυτες ή συνημμένες μετοχές.....	71
Σχολιασμός → Υποκείμενα μετοχών	72
Ανάλυση των μετοχών σε ισοδύναμες μορφές λόγου και αιτιολόγηση.....	73
Ερωτήσεις στις μετοχές	74
Το φαινόμενο της μετάστασης στην κατηγορηματική μετοχή είναι πάντα υποχρεωτικό;.....	75
Τα επιρρήματα που διαμορφώνονται από τη μετάσταση.....	75
Γενική απόλυτος - Ο ορισμός είναι παραπειστικός.....	77
Απόκλιση από τη συντακτική νόρμα.....	79
Παρατηρήσεις στις μετοχές.....	80
Από το έργο του W.W. Coodwin "Syntax of the Moods and Tenses of the Greek Verb", New York 1965.....	80

Η ΛΟΓΙΚΗ ΤΗΣ ΔΙΑΚΟΠΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Χωρισμός - Διάκριση προτάσεων - Παράταξη - Υπόταξη.....	85
Κανόνες διακοπής των προτάσεων.....	89
Εικόνα 1.....	90
Εικόνα 2.....	91
Εικόνα 3.....	92
Εικόνα 4.....	93
Εικόνα 5.....	94
Εικόνα 5α.....	94
Εικόνα 5β.....	95
Διάταξη προτάσεων.....	95
Διάφορες μορφές διακοπής.....	96
Ειδικές σημειώσεις.....	102
Σπάνια εξαίρεση.....	103
Άλλες περιπτώσεις.....	103
Παρατακτικοί σύνδεσμοι.....	105
Με τι εισάγονται οι χρονικές προτάσεις.....	106
Πλάγιες ερωτήσεις ή Πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις.....	107
Υποθετικοί λόγοι.....	108
Εξαρτημένοι (ή πλαγιασμένοι) υποθετικοί λόγοι (αρκτικός χρόνος).....	109
Εξαρτημένοι (πλαγιασμένοι) υποθετικοί λόγοι από ρήματα εξάρτησης Ιστο- ρικού χρόνου.....	112
Άλλα παραδείγματα.....	115
<i>Επιλογή Βιβλιογραφίας.....</i>	<i>117</i>

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ

❶ Το υποκείμενο είναι πάντα έννοια ουσιαστικού¹, και γι' αυτό εκφέρεται ή με ουσιαστικό ή με άλλη λέξη που εκλαμβάνεται ουσιαστικώς.

Ειδικότερα εκφέρεται με αντωνυμίες, αριθμητικά, επίθετα ή μετοχές, απαρέμφατα, έναρθρα επιρρήματα και με εμπρόθετες πτώσεις που έχουν ουσιαστικοποιηθεί με το άρθρο.

[Σύμφωνα με τον B.I. Gildersleeve, Syntax of classical Greek, American, New York 1905, σελ. 9, παρ. 27 :

Ακόμη και εμπρόθετες φράσεις όπως . . . *εἰς ὁπῶ καὶ δέκα κ.λ.π. χωρὶς τοῦ ἄρθρου* μπορούν να θεωρηθούν ως υποκείμενα, π.χ.

✓ *ἔφυγον περὶ ὀκτακοσίους*

✓ *ἐς δὲ ἄνδρας διακοσίους καὶ εἴκοσι μάλιστα ἐνέμειναν τῇ ἐξόδῳ ἐθελοντὶ ἀπέθανον κατὰ ἑξακισχιλίους]*

❷ Μπορούν να εκληφθούν ως ουδέτερα υποκείμενα και κάθε λέξη, κάθε στοιχείο του αλφαβήτου, οποιαδήποτε πλοκή λέξεων και ολόκληρες δευτερεύουσες προτάσεις. Σε μερικά απ' αυτά χρειάζεται το άρθρο, και κυρίως του ουδετέρου γένους. Οι προτάσεις δεν είναι απαραίτητο να έχουν άρθρο· άλλες φορές έχουν άρθρο και άλλες φορές όχι.

Πτώση υποκειμένου: η ονομαστική. Μερικές φορές έχουμε εμπρόθετες μορφές υποκειμένου σε πτώση αιτιατική.

Να υπογραμμίσετε τα υποκείμενα:

ὁ Φίλιππος οὐκ ἔστι δίκαιος

Σωκράτης ἡγεῖτο θεοὺς πάντα εἰδέναι.

Δύο ἀπέθανον

Δεῖ θαυροεῖν ὑμᾶς. Οἱ μὲν ἡσύχαζον.

τό μὲν ἔστι σύνδεσμος, τό τύπτω ἐστί ῥῆμα.

Δηλόν ἔστι ὅτι ἀλγεῖς.

Κίνδυνός ἔστι μὴ νικήσωσι.

Ἀπορεῖται πότερόν ἔστι τό ἀγαθόν μαθητόν ἢ ἐθιστόν.

ἔτι ἔν λείπεται τό ἦν πείσωμεν ὑμᾶς²

Γελᾷ ὁ μωρός κἂν τι μὴ γελοῖον ᾗ.

1. Raphael Kühner: «Συντακτικὸ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης», μτφ Σταθάκης, 1879, τομ. Α, σελ. 31, παρ. 351-1.

2. Κ. Ασώπιος: «Συντακτικὸ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης», 1858, σελ. 16, παρ. 11.

Ἡ περὶ ἐστι δισύλλαβος.

Προσέξτε: θεός ἦν ὁ ἔρως.

οὗτός ἐστι ὁ ἔρως.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ

- ① Από δύο ουσιαστικά ή επίθετα το έναρθρο είναι το υποκείμενο³.
- ② Όταν όμως υπάρχει δεικτική αντωνυμία και έναρθρο ουσιαστικό ή επίθετο, η δεικτική αντωνυμία είναι το υποκείμενο.

Ἀπέθανον ὑπέρ τούς τριάκοντα. Το υποκείμενο έχει τεθεί σε εμπρόθετη αιτιατική.

«Όταν όμως ή τοῦ ὑποκειμένου ἔννοια δέν εἶναι ἀκριβῶς ἄλλ' ὥς ἔγγιστα ὠρισμένη, τότε τοῦτο ἐκφέρεται κατ' αἰτιατική μετά τινος τῶν προθέσεων: εἰς, ὡς, περί, ἀμφί, πρός, ὑπέρ»⁴.

Τά πλοῖα κατάγεται εἰς τόν λιμένα. (αττική σύνταξη)

3. Λουκάς Χριστοδούλου: «Μέγα συνακτικό τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης», Ἀθήνα 1883, σελ. 4, παρ. 9.

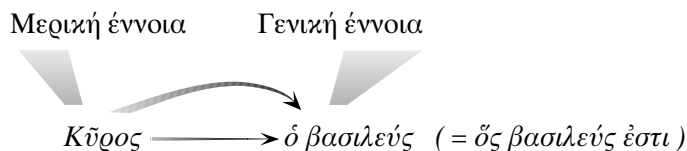
4. Σ.Δ. Κόκκαλης: «Συντακτικό τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης», Ἀθήνα 1919, σελ. 7, παρ. 13.

ΠΑΡΑΘΕΣΗ

- ❶ Προσδιορισμός ουσιαστικός.
- ❷ Λέξη (ή λεκτικό σύνολο) που λαμβάνεται ουσιαστικώς.
- ❸ Όταν ο κατά παράθεση προσδιορισμός είναι όνομα προσώπου και συμφωνεί με το προσδιοριζόμενο κατά γένος, αριθμό και πτώση.
- ❹ Όταν ο κατά παράθεση προσδιορισμός είναι όνομα πράγματος σημαντικό, συμφωνεί μ' αυτό κατά πτώση και τυχαία στο γένος και στον αριθμό.
- ❺ Έχουμε μετάβαση, πορεία από μερική έννοια σε γενική.

παράθεση: πλατύτερη, ευρύτερη, γενικότερη έννοια από τη λέξη που προσδιορίζει.

- ❻ Αναλύεται με αναφορική πρόταση.

Είναι αυτονόητο ότι η λέξη "βασιλεύς" είναι πλατύτερη από τη λέξη "Κῦρος".

Ένα άλλο διαφορετικό σημείο της παράθεσης είναι ότι *παρατίθεται χωρίς* συνδετικό ρήμα· σ' αντίθετη περίπτωση θα μιλούσαμε για κατηγορούμενο.

Περιορισμός: Η παράθεση, όταν αναφέρεται σε δύο ή περισσότερα ουσιαστικά, τίθεται συνήθως στον πληθυντικό αριθμό.

Παραδείγματα:

- ✓ Πάρνης τό ὄρος (= παράθεση)
- ✓ Κασπία ἢ θάλασσα (= παράθεση)
- ✓ Θῆβαι ἢ πόλις (= παράθεση)
- ✓ Ἡ Λευκίμμη τό ἀκρωτήριον (= παράθεση)

Ὅπως βλέπουμε και σ' αυτά τα παραδείγματα ισχύει το σημείο 5, ότι δηλαδή έχουμε μετάβαση από μερική έννοια σε γενική.

ΠΡΟΕΞΑΓΓΕΛΤΙΚΗ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

Είναι η παράθεση που χαρακτηρίζει μια ολόκληρη πρόταση και τίθεται μπροστά από την πρόταση. Ως προεξαγγελτική παράθεση χρησιμοποιούνται συχνά οι λέξεις:

τό θαυμαστότατον	= το πιο θαυμαστό
δεινότατον	= το πιο φοβερό απ' όλα
τό τελευταῖον ἢ τό ἔσχατον	
τό λεγόμενον	= αυτό που λέγεται συνήθως
τό μέγιστον ἢ τό πάντων μέγιστον	= το μεγαλύτερο απ' όλα
τό κεφάλαιον	= το κύριο σημείο
τοῦναντίον	= το αντίθετο
τό τῆς παροιμίας	
τό τοῦ Ὀμήρου	= όπως λέει η παροιμία, ο Όμηρος.

ΣΧΗΜΑ ΠΑΡΑΘΕΣΗΣ ἢ ΕΠΙΜΕΡΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

Βαίνουμε από ένα ενιαίο σύνολο σε επιμέρους μέρη, τα οποία διατυπώνονται είτε με ουσιαστικό είτε με αντωνυμία και τα οποία εκτός από επιμεριστικές παραθέσεις συντακτικά λειτουργούν σαν όροι.

οἱ μέν, οἱ δέ: επιμεριστικές παραθέσεις - πέρα απ' αυτό λειτουργούν και ως υποκείμενα στα αντίστοιχα ρήματα.

Ἐνδειξη: οι λέξεις που συναντάμε συνήθως και φανερώνουν ένα μέρος του ουσιαστικού που προηγείται είναι:

ὁ μέν, ὁ δέ, ἕκαστος, ἑκάτερος, ἄλλος.

 ... οἰκίας **αἰ μέν** πολλάί ἐπεπτώκεσαν, ὀλίγαι **δέ** περιῆσαν
 «οἱ ξένοι **οἱ μέν** ἀποχωροῦσιν, **οἱ δέ** ὑπό μέγαλον μισθοῦ τό
 πρῶτον ἐπαρθέντες **οἱ μέν** ἀπέρχονται, **οἱ δέ** ὥς ἕκαστος δύ-
 νανται . . . , εἰσὶ δ' οἷ . . . ἀφήρηται». (Ξενοφ., Λακεδ. Πολ. 6,1).

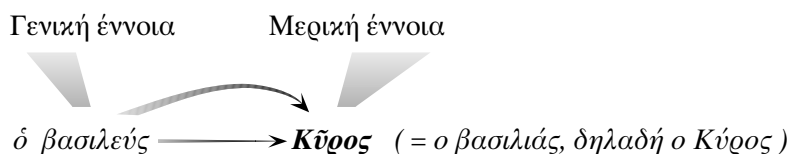
ΔΙΕΥΚΡΙΝΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΜΕΡΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΘΕΣΗ

- ① Η επιμεριστική παράθεση έχει νόημα, όταν τα μέρη, αφού τα εκλάβουμε μαζί, μας δίνουν το όλο, **γι' αυτό δεν μπορούμε να πούμε:**
τῶν ἀνθρώπων οἱ μέν εἰσι τυφλοί, οἱ δέ χωλοί.
 για τον απλούστατο λόγο ότι οι τυφλοί και οι χωλοί δεν αποτελούν το όλο των ανθρώπων.
- ② Ο επιμερισμός γίνεται, όταν το «όλο» σύγκειται από δύο ή περισσότερα άτομα, αλλά μερικές φορές γίνεται και «**ἐπὶ ἐνός**» **μόνο**.
Π.χ.
 ✓ λέγεται *ψυχή*, ἡ μέν νοῦν ἔχειν, ἡ δέ ἄνοιαν.
- ③ Ο επιμερισμός διαφέρει από την γενική διαιρετική σ' αυτό: ότι στον επιμερισμό το όλο διαιρείται σε δύο ή περισσότερα μέρη, ενώ στην γενική διαιρετική από το όλο λαμβάνεται το μέρος.
Π.χ.
 ✓ *τῶν ἀνθρώπων οἱ μέν εἰσιν ἀγαθοί, οἱ δέ φαῦλοι.*
 ✓ οἱ ἀγαθοί **τῶν ἀνθρώπων** = γενική διαιρετική
- ④ Πολλές φορές το όλο αντί να τεθεί σε γενική, τίθεται ομοιόπρωτα προς τα μέρη, σύμφωνα με το σχήμα "καθ' όλον και μέρος".
Π.χ.
 ✓ οἱ πολέμιοι, **οἱ μέν** ἐθαύμαζον, **οἱ δέ** ἐβόων, **οἱ δέ** συνεσκευάζοντο.
- ⑤ Επιμερισμός επιτυγχάνεται και με την αναφορική αντωνυμία ὅς.
Π.χ.
 ✓ καὶ λαβόντες οἱ γεωργοί τούς δούλους, **ὃν μέν** ἔδειραν, **ὃν δέ** ἀπέ-
 κτειναν,
 ✓ **ὃν δέ** ἐλιθοβόλησαν.

ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ

Είναι το ακριβώς αντίθετο από την παράθεση. Στην επεξήγηση βαίνουμε από γενική έννοια σε μερική.

Αντιστρέφουμε το παράδειγμα και έχουμε:

Η επεξήγηση αναλύεται με το "δηλαδή".

Τό ὄρος Πάρνης.

Θάλασσα ἢ Κασπία.

Η γραμμική διάταξη είναι: η παράθεση και η επεξήγηση είναι δεύτερα στη σειρά, συγκριτικά με τις λέξεις που προσδιορίζουν¹.

1. Πολύ σπάνια έχουμε πρῶταξη της παράθεσης στο λανθάνον υποκείμενο επί α' και β' προσώπου.

π.χ. *Θεμιστοκλῆς* ἦκω παρὰ σέ.

ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΑΜΕΣΟΥ και ΕΜΜΕΣΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ

Όταν τρέψουμε το ενεργητικό μεταβατικό ρήμα σε παθητικό, το άμεσο αντικείμενο τρέπεται σε υποκείμενο «κατ' ονομαστική», ενώ το έμμεσο φυλάσσει την πτώση του¹.

<u>ὁ παῖς</u>	<u>πληροῖ</u>	<u>τήν ὑδρίαν</u>	<u>ὔδατος</u>
↓	↓	↓	↓
ὑπό τοῦ παιδός	πληροῦται	ἡ ὑδρία	ὔδατος
<u>ὁ πατήρ</u>	<u>ὀφείλει</u>	<u>τῷ ἄρχοντι</u>	<u>δέκα δραχμαί</u>
↓	↓	↓	↓
ὑπό τοῦ πατρός	ὀφείλονται	τῷ ἄρχοντι	δέκα δραχμαί
<u>ὁ διδάσκαλος</u>	<u>διδάσκει</u>	<u>τούς μαθητάς</u>	<u>τήν ῥητορικὴν</u>
↓	↓	↓	↓
ὑπό τοῦ διδασκάλου	διδάσκονται	οἱ μαθηταί	τήν ῥητορικὴν

Πρόταση ενεργητική τρέπεται σε παθητική με τον ακόλουθο τρόπο

Περίπτωση δύο ονομαστικών

Αν το ενεργητικό ρήμα συντάσσεται με αιτιατική, στην οποία αποδίδεται άλλη αιτιατική άνευ άρθρου ως κατηγορούμενο, τότε, όταν τραπεί σε παθητική πρόταση, οι δύο αιτιατικές τρέπονται σε ονομαστικές, από τις οποίες η μια είναι υποκείμενο και η άλλη κατηγορούμενο.

Π.χ. ✓ οἱ κόλακες **τόν Ἀλέξανδρον θεόν** ὠνόμαζον = **ὁ Ἀλέξανδρος** ὠνομάζετο ὑπό τῶν κολάκων θεός.

✓ Ἐξέλεξαν **τόν Μιλτιάδην στρατηγόν** = Ἐξελέχθη **ὁ Μιλτιάδης** στρατηγός.

1. Βλ. Δ.Ν. Βερναρδάκης, «Ελληνική Γραμματική», Ἀθήνησι 1865, συντακτικό σελ. 201, παρ. 588.

«τρεπομένον τοῦ ἐνεργητικοῦ μεταβατικοῦ εἰς παθητικόν, τό μὲν ἄμεσο ἀντικείμενο, τρέπεται εἰς ὑποκείμενον κατ' ὀνομαστικήν, τό δέ ἔμμεσον φυλάττει τήν πτώση του...εἶνε δέ ἡ τροπή αὕτη τό ἀσφαλέςστατον γνώρισμα, δι' οὗ δύναται τις νά διακρίνη τό ἄμμεσον ἀντικείμενον ἀπό τοῦ ἔμμεσου»

ΣΥΝΔΕΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ

«Καθώς τό εἰμί συντάσσεται μετά διπλῆς ὀνομαστικῆς (δηλ. ὀνομαστικῆν τοῦ ὑποκειμένου καί ὀνομαστικῆν τοῦ κατηγορουμένου), οὕτω καί τά ἀκόλουθα ρήματα, ἅν καί δέν σημαίνωσιν ἐντελῇ ὑπαρκτική ἰδέα, συντάσσονται μέ δύο ὀνομαστικάς»¹.

ὑπάρχειν	φαίνεσθαι	κρίνεσθαι
γίγνεσθαι	δηλοῦσθαι	
	καλεῖσθαι	νομίζεσθαι καί ἄλλα τοιαῦτα.
φῦναι	ὀνομάζεσθαι	
αὐξάνεσθαι		
μένειν	λέγεσθαι	
καταστῆναι	ἀκούειν	
δοκεῖν	αἰρεῖσθαι	
ἐοικέναι	ἀποδείκνυσθαι	

Π.χ.

- ✓ ὁ Κῦρος ἐγένετο βασιλεύς τῶν Περσῶν.
- ✓ Ἀλκιβιάδης ἠρέθη στρατηγός.

ΠΑΘΗΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ ΩΣ ΣΥΝΔΕΤΙΚΑ

Σύμφωνα με τον B.L. Gildersleeve, *Syntax of Classical Greek*, American, New York 1905, σελ. 33, παρ.65, «Παθητικά ρήματα ὅπως (ποιεῖσθαι), (αἰρεῖσθαι), (καλεῖσθαι), καί ἄλλα παρόμοια ρήματα, χρησιμοποιούνται ὡς συνδετικά ρήματα».

Τέτοια ρήματα εἶναι:

αἰρεῖσθαι	γινώσκεισθαι	καλεῖσθαι	νομίζεσθαι
αἶρεσθαι	δηλοῦσθαι	καταλείπεσθαι	ὀνομάζεσθαι
ἀλίσκεισθαι	εὐρίσκεισθαι	κρίνεσθαι	ποιεῖσθαι
ἀποδείκνυσθαι	ἴστασθαι	λαμβάνεσθαι	αὐξάνεσθαι
καθίστασθαι	λέγεσθαι	ὑπολαμβάνεσθαι	
χειροτονεῖσθαι			

1. βλ. Ἀγαθίδης, «Στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς συντάξεως», Ἐν Λονδίῳ ἐκ τῆς τυπογραφίας Γ. καὶ I.E. Taylor ΑΩΜ.Ζ., σελ. 3, παρ. 2-2.

ΣΥΝΤΑΞΗ ΡΗΜΑΤΩΝ ΜΕ ΔΟΤΙΚΗ

Με δοτική συντάσσονται τα ρήματα, τα οποία σημαίνουν: δυσμενή ψυχική διάθεση, επίκριση, απειλή, αντίσταση, σύγκρουση, υπακοή, υποχωρητικότητα, βοήθεια, συμπαράσταση, συμβουλή, ενθάρρυνση και εμπιστοσύνη.

Παραδείγματα:

<i>πείθεσθαι</i>	<i>τοῖς ἄρχουσιν</i>
<i>πολεμεῖν</i>	<i>Λακεδαιμονίοις</i>
<i>εὐχεσθαι</i>	<i>τοῖς θεοῖς</i>
<i>ὀμιλεῖν</i>	<i>τοῖς ἀγαθοῖς</i>
<i>ἀπαντᾶν</i>	<i>τοῖς ἀπιοῦσιν</i>
<i>ἐοικέναι</i>	<i>παιδί</i>

Χαρακτηριστικά ρήματα:

<i>ὀργίζομαι</i>	<i>ἐναντιοῦμαι</i>	<i>ὑπηρετῶ</i>
<i>θυμοῦμαι</i>	<i>πολεμῶ</i>	<i>ὑπουργῶ</i>
<i>χαλεπαίνω</i>	<i>μάχομαι</i>	<i>δουλεύω</i>
<i>ἀπεχθάνομαι</i>	<i>παρατάττομαι</i>	<i>λατρεύω</i>
<i>φθονῶ</i>	<i>ἐρίζω</i>	<i>εἶκω</i>
<i>λοιδοροῦμαι</i>	<i>στασιάζω</i>	<i>ὑπείκω</i>
<i>ἐπιτιμῶ</i>	<i>ἀμφισβητῶ</i>	<i>ὑποχωρῶ</i>
<i>ἐπιπλήττω</i>	<i>πείθομαι</i>	<i>χαρίζομαι</i>
<i>ἐγκαλῶ</i>	<i>ἀπειθῶ</i>	<i>συγγιγνώσκω</i>
<i>ἀπειλῶ</i>	<i>πειθαρχῶ</i>	<i>βοηθῶ</i>
<i>ἀμύνω</i>	<i>συμβουλεύω</i>	<i>παρακελεύομαι</i>
<i>ἐπικουρῶ</i>	<i>παραινῶ</i>	<i>πιστεύω</i>
<i>τιμωρῶ</i>	<i>ὑποτίθεμαι</i>	<i>ἀπιστῶ</i>

Με δοτική ακόμα συντάσσονται όσα ρήματα σημαίνουν συνάντηση, προσέγγιση, ακολουθία, συνέπεια, σειρά, κοινότητα, συναναστροφή π.χ. *ἀπαντῶ, ἐντυγχάνω, πλησιάζω, ἀκολουθῶ, ἔπομαι, ὀμιλῶ, κοινωνῶ.*

Με δοτική επίσης συντάσσονται ρήματα, τα οποία είναι σύνθετα με τις προθέσεις:

ἐν, σύν, ἀντί, ἐπί, παρά, περί, πρός, ὑπό, ή με το επίρρημα «όμοῦ».

Παραδείγματα:

ἀντέχειν	
ἀντιβλέπειν	(τοῖς πολεμίοις)
ἐμμένειν	(ταῖς συνθήκαις, τοῖς δεδομένοις)
ἐπιέναι	(τοῖς ὀπλίταις)
ἐφορμεῖν	(τῷ λυμένι)
ἐφήδεσθαι	
ἐπιστρατεύειν	(τοῖς Ἑλλησιν)
ἐπιστρατεύεσθαι	(τοῖς Ἑλλησιν)
παραμένειν	(τοῖς συμμάχοις)
παρακαθῆσθαι	(Σωκράτει)
περιπίπτειν	(συμφορᾷ, φυγῇ)
περιτυγχάνειν	
συνεῖναι, συζῆν	(συνεῖναι, συζεύγνυσθαι, συστήναι κακοῖς, νόσῳ, πόνῳ)
συνεργεῖν	
συνοικεῖν	(συγχαίρειν τοῖς εὐτυχοῦσιν)
συμφωνεῖν	
ὑποκεῖσθαι	(τῷ ἄρχοντι)
ὁμολογεῖν	
ὁμογνωμονεῖν	
ὁμονοεῖν	

Παραδείγματα:

ἔρως φιλοσοφίας ἐμπίπτει τοῖς ἀνδράσιν
 ἐπέρχεται (ἔπεισί) μοι λέγειν
 τῇ βίᾳ πρόσσεισιν ἔχθραι

Σημείωση: Ἀν ἡ πραγματική σημασία καί, γενικά, ἡ παράσταση τοῦ χώρου καί τῆς κίνησης προεξέχει, επαναλαμβάνεται συνήθως ἡ πρόθεση:

✓ ἐμμένειν ἐν τῇ τάξει

✓ ἐμπίπτειν εἰς φρέαρ, εἰς ἀνάγκην

ΣΥΝΤΑΞΗ ΡΗΜΑΤΩΝ

ΔΙΠΛΗ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ

Μερικά ρήματα κυβερνούν, εκτός από το αντικείμενο σε πτώση αιτιατική, και την αιτιατική ενός ουσιαστικού ή επιθέτου, η οποία χρησιμεύει ως κατηγορούμενο του αντικειμένου.

Χαρακτηριστικά ρήματα αυτής της κατηγορίας είναι:

λέγω, αποκαλῶ, ὀνομάζω, προσαγορεύω, νομίζω, ἡγοῦμαι, κρίνω, προσεῖπον, καλῶ, διορίζω, ποιῶ.

- *Δαρεῖος Κῦρον σατράπην ἐποίησε καί στρατηγόν ἀπέδειξε πάντων.*

Κῦρον = αντικ. ρ. ἐποίησε

σατράπην = κατηγορούμενο στο *Κῦρον*

- *Φίλον σε ἡγοῦμαι.*

σε = αντικ. ρ. ἡγοῦμαι

φίλον = κατηγορούμενο αντικ. *σε*

- *Λύσανδρος στεφάνους παρὰ τῶν πόλεων ἐλάμβανε δῶρα.*

στεφάνους = αντικ. ρ. ἐλάμβανε

δῶρα = κατηγορούμενο αντικ. *στεφάνους*

Διπλή αιτιατική, για να εκφράσουμε ένα κοντινότερο ή απομακρυσμένο αντικείμενο, έχουμε με τα ρήματα:

αἰτῶ, ἀπαιτῶ, πράττομαι, ἀφαιροῦμαι, ἀποστερῶ, ἐνδύω, ἐκδύω, ἀμφιέννυμι, διδάσκω, διδάσκομαι, ἀναμμνήσκω, ὑπομμνήσκω, κρύπτω, ἀποκρύπτω.

Παραδείγματα:

- ✓ *Πολλοί με αἰτοῦσι, πολλοί δέ ἱμάτια.*
- ✓ *Σωκράτης οὐδένα τῆς συνουσίας ἀργύριον ἐπράττετο.*
- ✓ *Ἀναμνήσω ὑμᾶς καί τούς τῶν προγόνων κινδύνους.*
- ✓ *Διογείτων τήν θυγατέρα ἔκρυπτε τόν θάνατον τοῦ ἀνδρός.*

ΣΥΣΤΟΙΧΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

Ορισμός: Σύστοιχο αντικείμενο ονομάζουμε το ουσιαστικό, αιτιατικής συνήθως πτώσεως, με το οποίο η έννοια του ρήματος αποχωρίζεται σε ιδιαίτερο συντακτικό στοιχείο, το οποίο χρησιμεύει για κάθε είδους έξαρση ή προσδιορισμό αυτής της έννοιας.

Τρόποι συντακτικής εκφοράς σύστοιχου αντικειμένου

Τέσσερις τρόποι δόμησης του σύστοιχου αντικειμένου υπάρχουν:

- ① *ὁ Τισσαφέρνης ἐφρόνει φρόνησιν.*
- ② *ὁ Τισσαφέρνης ἐφρόνει μεγάλην φρόνησιν.*
- ③ *ὁ Τισσαφέρνης ἐφρόνει μέγαλην.*
- ④ *ὁ Τισσαφέρνης ἐφρόνει μέγα.*

Στην τρίτη περίπτωση έμεινε ο επιθετικός προσδιορισμός, χωρίς να μετατραπεί σε ουδέτερο γένος, πράγμα που γίνεται στο τέταρτο παράδειγμα.

Στα παραδείγματα 3, 4 παρατηρούμε ότι είναι δυνατό το κανονικό σύστοιχο αντικείμενο να απουσιάζει, χωρίς να δημιουργείται ασάφεια στο νόημα του ρήματος.

Απ' αυτό προκύπτει ότι το σύστοιχο αντικείμενο είναι ένα αιρετό συντακτικό στοιχείο.

Παραδείγματα

<i>μάχομαι μάχην,</i>	<i>ἐρώτημα ἐρωτᾶσθαι</i>
<i>λέγω λόγους,</i>	<i>ἀδικεῖσθαι ἀδίκημα</i>
<i>θύω θυσίαν,</i>	<i>νοσεῖν νόσον</i>
<i>νικῶ νίκην,</i>	<i>ναυμαχῶ ναυμαχίαν</i>

- ✓ *ὁ ἀνὴρ πολλὰς ζημίας ἐξημίωσε με* → *ὁ ἀνὴρ πολλά ἐξημίωσε με.*
- ✓ *ὁ παῖς ξῆ βίον ἥδιστα* → *ὁ παῖς ξῆ ἥδιστα.*
- ✓ *Ἡ γυνή μικράν βλάβην ἔβλαψεν ὑμᾶς* → *ἡ γυνή μικρόν ἔβλαψεν ὑμᾶς.*

<i>Βιοῦν βίον,</i>	<i>Δεῖσθαι δέησιν</i>
<i>Δουλεύειν δουλείαν,</i>	<i>Πολεμεῖν πόλεμον</i>
<i>ταῦτ' ἐλοιδορούμεθα (= ταύτας τάς λοιδορίας)</i>	

- ✓ *Σωκράτης θυσίας θύων μικράς οὐδέν ἡγεῖτο μειοῦσθαι τῶν πολλά καί μεγάλα θύοντων.*
- ✓ *πολλήν φλναρίαν φλναρεῖν.*
- ✓ *Μέγα ἐβόησεν = μεγάλη βοήν ἐβόησεν.*

- ✓ Λακεδαιμόνιοι μέγιστα παραπίπτειν (= μέγιστα παραπτώματα παραπίπτειν)
- ✓ Τό στάδιον ἐνίκα Κροκίνας ὁ θετταλός (= τήν νίκην τοῦ σταδίου)
- ✓ ἔθνε τά εὐαγγέλια (τήν θυσίαν τῶν εὐαγγελίων, δηλ. των καλῶν αγγελιών)

Σύστοιχο αντικείμενο - μετατροπή

Πολλές φορές το κανονικό σύστοιχο αντικείμενο εκλείπει και παίρνει την θέση του ο επιθετικός προσδιορισμός, αφού μετατραπεί σε ουδέτερο γένος.

Παραδείγματα:

1. Σμικρόν τι ἀπορῶ → σμικράν τινα ἀπορίαν ἀπορῶ.
Παραλείφθηκε το κανονικό σύστοιχο αντικείμενο "ἀπορίαν", έμεινε ο επιθετικός προσδιορισμός, αφού μετατράπηκε σε ουδέτερο γένος "σμικρόν".
2. Ταῦτά λυποῦμαι καί ταῦτά χαίρω τοῖς πολλοῖς → τās αὐτάς λύπας λυποῦμαι καί τās αὐτάς χαράς χαίρω τοῖς πολλοῖς.
3. πολλές καί δεινάς ἀδικίας ἡδικήθην → πολλά καί δεινά ἡδικήθην
4. οὐ βλάψονται ἀξίας λόγον βλάβας → οὐ βλάψονται ἄξια λόγον
5. δέομαι ὑμῶν μετρίας καί δικαίας δεήσεις → δέομαι μέτρια καί δίκαια ὑμῶν
6. Κῦρος Λυσάνδρῳ ἄλλας τε φιλοφρονήσεις ἐφιλοφρονεῖτο καί τόν ἐν Σάρδεσι παρὰδεισον ἐπέδειξε → Κῦρος Λυσάνδρῳ ἄλλα τε ἐφιλοφρονεῖτο καί τόν ἐν Σάρδεσι παρὰδεισον ἐπέδειξε.
7. Τίνα χρῆσιν βούλεται ἡμῖν Κῦρος χρῆσθαι; → Τί βούλεται ἡμῖν Κῦρος χρῆσθαι;
8. οὐκ ἔχω ἦν τινα χρῆσιν χρήσομαι τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ → οὐκ ἔχω ὅ,τι χρήσομαι τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ
9. Λακεδαιμόνιοι πολλές καί μεγάλας ἀδικίας ἡδικήκασιν τήν πόλιν ἡμῶν → Λακεδαιμόνιοι πολλά τήν πόλιν ἡμῶν ἡδικήκασιν καί μεγάλα
- 10 ταῦτα καί ἄλλα τοιαῦτα ἐγκώμια ἐγκωμιάζουσιν τήν δικαιοσύνην → ταῦτα καί ἄλλα τοιαῦτα ἐγκωμιάζουσιν τήν δικαιοσύνην.

ΣΥΝΩΝΥΜΟ

Συνώνυμο λέγεται το αντικείμενο που δεν προέρχεται από το ίδιο **με το ρήμα** θέμα αλλά από άλλο συγγενικό.

(συνωνυμική μορφή)

ὄρκον ὀμνύναι . τύπτεσθαι πληγὴν.

Ὑπνον καθεύδειν . στρατείας ἐξιέναι.

ἐξῆλθον δέ τινας καί ἄλλας ἐξόδους.

Σημείωση 1: Μερικές φορές, αντί για επιθετικό προσδιορισμό, έχουμε ισοδύναμο προσδιορισμό για ευρύτερη ανάπτυξη ή γραφικότερη παράσταση της έννοιας του ρήματος.

Π.χ.

- ✓ ὦμην φιλοσοφίαν φιλοσοφεῖν, δι' ἧς ἐνόμιζον μάλιστ' ἄν παιδευθῆναι τὰ προσήκοντα (η αναφορική πρόταση επέχει θέση επιθετικού προσδιορισμού).

Σημείωση 2:

νικᾶν μάχην (μάχην = σύστοιχο αντικείμενο)

[προέλευση: νικᾶν νίκην καλλίστην → νικᾶν νίκην → νικᾶν μάχην.

Το ίδιο συμβαίνει και στο παράδειγμα: ἡττᾶσθαι μάχην].

Άλλα παραδείγματα:

νικᾶν Ὀλύμπια

νικᾶν Ἰσθμια

ἀγωνίζεσθαι τὸν κάλλιστον ἀγῶνα → ἀγωνίζεσθαι ἀγῶνα

ἀγωνίζεσθαι στάδιον (= Σ.Α) διώκειν δίκην (= Σ.Α)

ἀγωνίζεσθαι δρόμον (= Σ.Α) εἰσιέναι δίκην (= Σ.Α)

ἀγωνίζεσθαι πάλην (= Σ.Α) ἀγωνίζεσθαι δίκην (= Σ.Α)

δικάζειν δίκην (= Σ.Α) φεύγειν δίκην (= Σ.Α)

δικάζεσθαι δίκην (= Σ.Α)